

Den blodige sovjetiseringen av Øst-Polen

KRONIKK

110502

ALF E.
BJERKE

I mars 1940 ga Stalin ordre om at de 15 000 polske offiserene som var krigsfanger, skulle likvideres. Ca. 4500 ble skutt i Katynskogen. Resten ble sendt til NKVDs arktiske leirer, hvor de døde under fryktelige forhold eller ble druknet. Ingen av dem kom tilbake. Lektor Alf E. Bjerke, som skriver bok om «Polens tragedie», forteller den dystre historien.

I Polens nyere historie finnes det et uhyre viktig dokument som viser hva som skjedde med dette ulykkelige land under den 2. verdenskrig: Ribbentrop-Molotov-avtalen, datert 23. august 1939, med tittelen «Ikkeangrepspakt mellom Tyskland og USSR om fremtidig samarbeide om saker av felles interesse», ledsaget av «Hemmelig protokoll om fordeling av tyske og sovjetiske interessesfærer i Øst-Europa». Der ble det slått fast at staten Polen skulle deles mellom Nazi-Tyskland og Sovjetunionen.

Tre ganger før, i 1872, 1891 og 1895, var Polen blitt delt mellom Tyskland, Østerrike og Russland, og hadde opphørt å eksistere som selvstendig stat. I 1918 gjenoppsto Polen igjen, men

” Under kommunismen var det underforstått at proletariatets diktatur måtte kvitte seg med dem som truet arbeidernes paradys ”

landet ble i september 1939 erobret av Nazi-Tysklands Wehrmacht og Sovjetunionens Røde Hær. Dette var Polens fjerde deling. Da freden kom i 1945, ble Øst-Polen innlemmet i sovjetrepublikkene Hviterussland og Ukraina. Men før dette hadde Sovjetunionen ved hjelp av NKVD klart å sovjetisere hele Øst-Polen.

I det kommunistiske regime var det underforstått at proletariatets diktatur måtte kvitte seg med mennesker som truet arbeidernes paradys. Den politiske «ryddingen» i det okkuperte Øst-Polen omfattet intellektuelle, offentlige funksjonærer, eiendomsbessere, bedriftsledere, prester, leger og lærere, pluss alle som var mistenkt for å være opposisjonelle, dvs. ikke-kommunister og det utskjelte samfunnsskiktet «la bourgeoisie». Mottagelsesapparatet sto klart: NKVD-leirene i Sibir tok imot de mennesker

Stalin ville destruere

Den politiske deportasjonen fra Øst-Polen foregikk i flere bølger. Den første, på 250 000 mennesker, fant sted på slutten av 1939, den andre med 220 000 i begynnelsen av februar 1940, den tredje i april samme år med 320 000, og den siste i juni 1941 med 300 000. De deporterte ble fordelt på 150 leirer. Der ble de offer for en umenneskelig behandling i det iskalde klima i Sibir. Et eksakt tall på de døde der er umulig å oppgi. De fleste forsvant i den sibirske ødemarken.

I 1988 offentliggjorde Krystyna Kawecka, en overlevende, boken «Journey without a ticket. To England through Siberia». Hun beskriver det hun som 15-åring og familien opplevde da Sovjetunionen invaderte hennes landsby nær Polens østlige grense:

«Det varte tre dager før Den røde hær kom til den lille byen vår. I disse tre dager trådte samfunnets berme frem. Det var en liten kjerne av polske kommunister og kriminelle elementer som slo seg løs. Etterat de siste polske politifolkene hadde søkt tilflukt i nabolandet Litauen, kunne man se gjenger av fordrukne forbrytere som fulle av vodka ravet gjennom gatene.

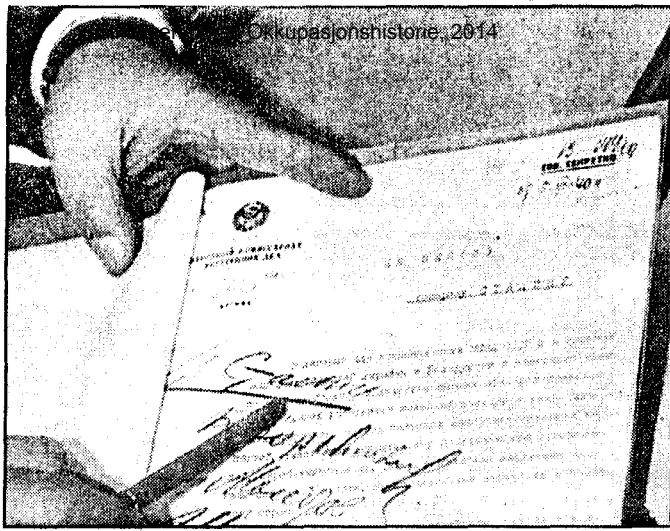
Den tredje natten begynte vi å høre Den røde hærs kanoner. Jorden skalv, og ut av mørket dukket fienden opp med stridsvogner, motorisert infanteri og soldater til fots. Det så ut som om de fleste kom direkte fra Sibir, for de hadde mongolske ansiktstrekk. På deres soldatlue lyste den røde stjernen.

Livet i vår lille landsby ble totalt forandret. Det frie, demokratiske styresett i Øst-Polen ble feid til side og erstattet med kommunistsystemet. I februar 1940 kom en deportasjonsordre fra de sentrale sovjetmyndighetene. Alle i landsbyen fikk beskjed om å evakuere husene sine og forberede seg til å bli tvangssendt til det indre av Sovjetunionen. Etter evakueringen var huset vårt ikke lenger familiens eiendom, men skulle tilfalle det nye kommunistiske samfunn i Øst-Polen».

I 1940 kom turen til de polske militære. Ca. 200 000 polske offiserer og menige var blitt krigsfanger. Ifølge overgivelsesavtalen skulle de bli sendt hjem eller evakuert til den nøytrale og vennligstemte nabostaten Romania. I stedet ble alle polske krigsfanger sendt i kreaturvogner til NKVD-leirene.

Den sovjetiske krigsmakt og NKVD ignorerte totalt folkeretten om siviliserte regler i krigføring. Det var ingen av disse konvensjoner som var ratifisert og godtatt av Sovjetunionen. Dermed hadde kommunistene fritt spillerom til vilkårlig å behandle sivilbefolkningen og krigsfangene.

Den 5. mars 1940 undertegnet Stalin og NKVDs øverste sjef, Berija,

STALINS ORDRE: I dette dokumentet ga Stalin ordren om å likvidere 15 000 polske offiserer. Men han sørget for medskyldige: Under Stalin har også Vorosjilov, Molotov og Mikojan signert.

dødsdommen over 15 000 polske offiserer. Ca. 4500 av dem ble myrdet i Katynskogen. De andre ble sendt til NKVDs arktiske leirer, hvor de ble tatt av dage på en barbarisk måte. Originaleksemplaret av denne dødsdom finnes idag i Library of Congress.

Leirene i nærheten av småbyene Ostasjkov, Kolsielk og Starobielsk i Hviterussland ble de polske offiserenes første og siste oppholdssted i Sovjetunionen. I mars 1940 mottok leirkommandantene ordre om å tømme leirene og sende fangene nordover til henrettelsesplassen i Katynskogen ved Smolensk eller til NKVD-leirene i nord.

Men de polske offiserene visste ikke hvor de skulle hen. De trodde til å begynne med at overgivelsesbetingelsene ville bli overholdt. De fleste mente at de var reddet og kunne komme over til Romania og derfra til Frankrike, hvor en ny polsk hær var

” Gjenstandene som ble funnet i gravene, hadde som siste dato aprildagene 1940, altså et helt år før tyskerne marsjerte inn i Sovjet ”

under oppbygging. Men så oppdaget de at togene rullet mot nord og ikke mot syd! Togtransportene varte i flere døgn, i overfylte og iskalde godsvogner med lite mat og manglende toaletter.

Av de 15 000 polske offisersfangene fra de tre leirene ble ca. 10 000 sendt til det arktiske Russland, hvor de døde under fryktelige forhold i iskalde og primitive leirer, eller ble druknet i lukkede prammer som ble senket i Kvitsjøen. Ingen kom tilbake.

Så – den 13. april 1943 – kom den sensasjonelle avsløring av udåden. En avdeling av Wehrmacht hadde i Katynskogen funnet flere massegraver med tusenvis av lik i polske offisersuniformer. Dette uhyggelige funn sat-

te i gang en politisk prosess med uånnede følger og med sønderrivende konsekvenser for den polske eksilregjering i London og den polske nasjon.

Øverstkommanderende for den polske undergrunnsarmé i Vest-Polen, general Bor-Komorowski, sendte en hemmelig observatør til Katynskogen for å undersøke massegravene. Da denne mannen kom tilbake, hadde han med seg patronhylser, tau-stumper, notisbøker, dagbøker, medaljer, brev og polske førkrigs penger funnet i lommene på de drepte offiserene.

Han rapporterte til general Bor-Komorowski:

«Det er syv massegraver ved siden av hverandre i en lysning i skogen med navnet Geitenes ås. Stedet er beplantet med furutrær som bare er tre år gamle. Det er mye sand i jorden. Derfor er likene vel bevart. Likene ligger side om side i flere lag. Noen av dem har frakkene bundet rundt hodene. Praktisk talt alle har hendene bundet med tau, enten foran eller bak ryggen. Det som forundret meg mest, var at alle skuddene var avfyrt på samme måte, på det stedet hvor hodeskallen møter nakken. Bødlene må ha vært eksperter på skyting av fanger. Jeg la også merke til hva enkelte av ofrene hadde måttet gjennomgå før henrettelsen. Noen militærfrakker og jakker var gjennomhullet av et firkantet våpen, kanskje en bajonett. Noen offiserer hadde brukket kjeveben. Det var nok de som på slutten kjempet i selvforsvar. I noen tilfeller hadde likene sagflis i munnen. Når de pustet, ville de bli kvalt. Det jeg så, kommer jeg aldri til å glemme så lenge jeg lever.»

Gjenstandene fra massegravene ble sendt med kurér til den polske eksilregjeringen i London. Det var det endelige beviset på at det var NKVD som i april 1940 hadde henrettet 4500 polske offiserer. Dagbøkene som var funnet på likene, hadde som siste dato aprildagene 1940, altså et helt år

før Nazi-Tyskland marsjerte inn i Sovjetunionen. Et annet bevis var like avslørende: Alle Røde Kors-brevene som var sendt av familiene til fangene i de tre leirene, var kommet i retur til Sveits etter april 1940 med påskriften «retour-parti» (retur-avreist).

Nazi-Tyskland utnyttet funnet av massegravene i sin krigspropaganda rettet mot Sovjetunionen. For én gangs skyld hadde Goebbels rett da han sa det var Stalin som hadde gitt ordre til å massakrere de polske offiserene.

Den polske reaksjon lot ikke vente på seg. General Wladyslaw Anders hadde i Sovjetunionen organisert en polsk hær på 96 000 mann. I 1942 var den klar til å bli sendt til Persia, for derfra å slutte seg til de vestlige allierte styrker. General Anders sendte et telegram til den polske eksilregjering i London hvor han sa at han hadde forsokt å finne de offiserene som forsvant fra Starobielsk, Kolsielk og Ostasjkov. Han hadde alltid fått unnvikende eller uklare svar. Han avsluttet med at det var viktig at den polske regjering i London fikk en offisiell forklaring fra sovjetmyndighetene.

” Sovjetunionens ledelse la all skyld på tyskerne ”

Sovjetunionens ledelse la all skyld på tyskerne. Det sveitsiske Røde Kors ble av den polske eksilregjering anmodet om å sette opp en nøytral kommisjon av eksperter som skulle undersøke massegravene i Katynskogen. Men Røde Kors kunne ikke påta seg en slik oppgave. I statuttene står det nemlig at i slike stridsspørsmål må begge krigførende land delta i undersøkelsen. Sovjetunionen nektet å delta, og brøt deretter den diplomatiske forbindelse med den polske eksilregjering i London.

Så gikk det mange år før sannheten om Katyn ad offisiell vei ble kjent. Den 14. oktober 1992 mottok president Lech Walesa en offisiell erklæring fra president Jeltsin om at Josef Stalin den 5. mars 1940 hadde gitt ordre om å likvidere alle polske krigsfanger.

Etter at det sovjetiske herredømme over Polen opphørte i 1989, ble det reist krav om å reise et nasjonalt monument i Katyn. Den 6. juni 1995 ble grunnstenen lagt ned av president Walesa.

I en liten by i Hviterussland utenfor Minsk, hvor Wehrmacht hadde gjennomført massakrer av den russiske sivilbefolkningen for å ta hevn for sovjetiske partisanangrep, oppførte de sovjetiske myndighetene etter den 2. verdenskrig et minnesmerke for å hedre Hviterusslands krigsinnsats. Antagelig ble dette gjort for å forvirre folk om de sovjetiske massakrene av de polske offiserene i Katyn.

Den lille byens navn er Khatin (uttales omtrent som Katyn).